

NATALIA ROMIK | *KRYJÓWKI. ARCHITEKTURA PRZETRWANIA*

Najważniejsza wystawa tego roku w Polsce wkrótce w TRAF0 Trafostacji Sztuki w Szczecinie.

otwarcie: 4 sierpnia 2022 r. (czwartek) o 19:00

wystawa do 6 listopada 2022 r.

kuratorzy: Stanisław Ruksza, Kuba Szreder

współpraca naukowa: Aleksandra Janus

organizatorzy: TRAF0 Trafostacja Sztuki w Szczecinie,
Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie

Od 4 sierpnia w TRAF0 Trafostacji Sztuki w Szczecinie będzie można oglądać wystawę Natalii Romik „Kryjówki. Architektura przetrwania” będącą artystycznym hołdem dla kryjówek budowanych i użytkowanych przez Żydów w czasie Holokaustu. Projekt, który zyskał ogromny rozgłos zarówno w Polsce jak i za granicą, podsumowuje dotychczasowe badania przeprowadzone przez Natalię Romik i Aleksandrę Janus wraz z zespołem antropolożek, historyczek, archeologów i miejskich odkrywców.

Za swoją pracę nad upamiętnieniem historii Żydów Romik została w tym roku uhonorowana jedną z najważniejszych historycznych nagród na świecie – Dan David Prize, która ma służyć dalszemu rozwojowi badań nad architekturą przetrwania.

Kuratorami wystawy są Stanisław Ruksza i Kuba Szreder, a współorganizowana jest ona przez TRAF0 Trafostację Sztuki w Szczecinie oraz Zachęta – Narodową Galerię Sztuki, gdzie była pokazywana od 31 marca do 17 lipca 2022 r.

W Zagładzie zginęło około 6 milionów Żydów, z czego połowę stanowili Żydzi polscy. Szacuje się, że podczas II wojny światowej w okupowanej Polsce przeżyło w ukryciu po tzw. aryjskiej stronie około 50 tys. Żydów. Kolejne 80 tys. przeżyło w obozach koncentracyjnych, a pomiędzy 170 a 180 tys. – na terytorium Związku Radzieckiego. W sumie wojnę przeżyło pomiędzy 250 tys. a 350 tys. polskich Żydów, czyli około 10% procent żydowskiej populacji przedwojennej Polski.

Część ukrywających się po „aryjskiej stronie” ocalała dzięki niesionej im, i bezinteresownej, i za opłatą, pomocy. Zaprezentowane na wystawie kryjówki prześladowanej ludności żydowskiej powstały w czasie II wojny światowej. Stanowią świadectwo determinacji, odwagi i kreatywności użytkowników, którzy musieli zabezpieczyć podstawowe potrzeby związane z podtrzymywaniem życia – czasem przez wiele lat – z wykorzystaniem minimalnych środków, bez możliwości radykalnej zmiany dostępnej im przestrzeni.

Kryjówki często tworzone były *ad hoc*, z potrzeby chwili, w miejscach do tego pierwotnie nieprzystosowanych. Strychy, piwnice, jaskinie, drzewa czy nawet groby zyskiwały zupełnie nową funkcję, której warunkiem było utrzymanie pozorów ich dotychczasowej formy – aby zapewnić skuteczną ochronę, strych musiał wyglądać jak zwykły strych, a drzewo jak zwykłe drzewo. Tę tymczasową architekturę, która powstawała przy użyciu prymitywnych narzędzi w bardzo ciężkich warunkach, cechowała jednak niezwykła różnorodność.

W salach wystawowych TRAF0 zaprezentowane zostaną lustrzane odlewy dziewięciu kryjówek z terenów Polski i dzisiejszej Ukrainy. Formom rzeźbiarskim będzie towarzyszyć wystawa prezentująca efekty interdyscyplinarnych badań wspieranych przez zespół antropolożek, historyczek, archeologów i miejskich odkrywców.

Tragiczna historia Zagłady jest punktem wyjścia do uniwersalnej refleksji na temat metod przetrwania w sytuacji egzystencjalnego zagrożenia, ich cielesnego, społecznego i architektonicznego wymiaru. Instalacja Romik stanowi wyraz hołdu dla codziennego trudu ukrywanych i tych, co ich ukrywali, ich pomysłowości, solidarności, woli życia, często pomijanych w tradycji upamiętnień heroicznym, które fetują głównie bohaterów i przywódców. Problematyzuje również temat upamiętniania niewidzialnej architektury, która jest przecież istotnym świadectwem historycznym. Jednocześnie modele kryjówek konotują miejsce ludzkiego odosobnienia. Mogą być też odczytywane w szerszej perspektywie egzystencjalnej, np. tragedii uchodźców i dawania im schronienia w trakcie migracji czy prześladowań w krajach zagrożonych konfliktami militarnymi. Projekt wpisuje się w szerszy trend refleksji nad poznawczym potencjałem architektury i sztuki, wykorzystując ją do podjęcia namysłu nad wspólnotą zawiązywaną w sytuacji zagrożenia – czy to o charakterze politycznym, ekonomicznym czy klimatycznym.

* **Projekt 'Kryjówek' jest pierwszą w większej skali próbą zmierzenia się z materialnością ukrywania: z tym, o czym nie opowiedzieli zbyt wiele ani ratujący, ani ratowani podczas Holokaustu Żydzi.**

Roma Sendyka, „Sprawiedliwe miejsca”, dwutygodnik.com, 06.2022

* **Szlachetne i pełne przestrogi lustra przeszłości, w których odbija się dzień dzisiejszy.**

Polityka, 12.04.2022

* **(...) nowatorskie, wieloaspektowe ujęcie tematu kryjówek, w których Żydzi szukali ujęcia przed śmiercią z rąk niemieckich nazistów i ich lokalnych antysemitów pomagierów na terenie okupowanej Polski i Ukrainy.**

Łukasz Najder, „Ukrywalne mieszkanie”, Tygodnik Powszechny, 31.05.2022

* **Niesamowite (...) badania i uderzająca aktualność historii; doświadczenie, w którym praca badawcza dotycząca przeszłości spotyka się z teraźniejszością.**

Anna Walewska, „Architektura przetrwania”, Architektura i Biznes, 11.04.2022

NATALIA ROMIK | *KRYJÓWKI. ARCHITEKTURA PRZETRWANIA*

producenci: **Michał Kubiak i Anna Muszyńska (Zachęta),
Andrzej Witczak (TRAFO Trafostacja Sztuki)**

współpraca: **Julia Leopold i Aleksandra Zientecka (Zachęta),
Taras Nazaruk i Maryana Mazurak (Centre for Urban History
of East-Central Europe we Lwowie)**

opracowanie graficzne: **Piotr Jakoweńko (Senna Kolektyw)**

architektura wystawy: **Sebastian Kucharuk (Senna Kolektyw)**

współpraca przy wykonaniu modeli i form rzeźbiarskich:

Agnieszka Szreder, Rafał Żwirek, Oleksii Konoshenko
srebrzenie form rzeźbiarskich: **Pracownia Konserwacji
Zabytków – Piotr Pelc**

przygotowanie skanów i modeli 3D: **ArchiTube**

reżyser filmów dokumentalnych: **Peter Prestel**

wsparcie finansowe wystawy: **Taube Foundation for Jewish
Life & Culture**

partner programu publicznego: **Fundacja Rodziny Rozenów**

finansowanie części dokumentalnej: **Gerda Henkel Stiftung**

finansowanie projektu badawczego w Ukrainie: **Ministerstwo
Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP**

finansowanie konferencji towarzyszącej wystawie:
**Global Education Outreach Program (GEOP) – Muzeum
Historii Żydów Polskich POLIN**

współpraca przy programie publicznym: **Austriackie Forum
Kultury**

Wystawa jest podsumowaniem projektu badawczego Natalii
Romik wspieranego przez **Gerda Henkel Stiftung oraz
The Foundation for the Memory of the Shoah.**

Zadanie finansowane przez **Miasto Szczecin.**

Ta wystawa nie odbyłaby się, gdyby nie wsparcie i współpraca wielu osób. Na szczególne podziękowania zasługują: Sofia Dyak, Joanna Fikus, Murray Fraser, Irena Grudzińska-Gross, François Guesnet, Jonathan Hill, Piotr Jakoweńko i Sebastian Kucharuk (Senna Kolektyw), Piotr Pelc, Joanna Józik i Elżbieta Dul (Pracownia Konserwacji Zabytków – Piotr Pelc), Barbara Kirshenblatt-Gimblett, Przemysław Kluźniak i Karolina Łątka i zespół ArchiTube, Oleksii Konoshenko, Luiza Nader, Taras Nazaruk i Maryana Mazurak (Centre for Urban History of East-Central Europe we Lwowie), Piotr Pelc, Shana Penn, Peter Prestel oraz Klaus Hernitschek i Maximilian Schecker, Agata Rakowiecka, Matan Shefi, Aga Szreder i Rafał Żwirek, Dariusz Stola, Stanisław Welbel, Hanna Wróblewska, Marta Wróbel, Gmina Wyznaniowa Żydowska w Warszawie, Jewish Community Center Warszawa i program Tarbut, Stowarzyszenie Żydowski Instytut Historyczny, a także osoby, które wspierały badania poszczególnych kryjówek prezentowanych na wystawie: Waldemar i Anna Andrzejewscy, Krystian Banik, Manya Berenholz i Helen Schwartz, Krzysztof Bielawski, Jerzy Bielczyk, Liana Blicharska, Abraham Carmi, Larissa Chulovskaya, Jenya Chulovskiy, Jolanta Cyganek, Krystyna i Witold Czartoryscy, Marta Dobecka i Marcin Powierża, Iryna Dobrokhodska i Serhii Dobrokhodskiy, rabin Yehoshua Ellis, Serhii Epifanov, Marta Frąckiewicz oraz Erika Krzyczkowska-Roman (Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN), Dalia Gordon, Jan Jagielski, Karolina Jakoweńko (Fundacja Brama Cukermana i Festiwal Babiniec), Marek Jeżowski, Jadwiga Kobylic, Włodko Kostyrko, Marek Krępiec (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), Bożena i Grzegorz Kujawowiczowie, Michał Laszczkowski, Szymon Lenarczyk, Kamil Mendocha, Ewa Mroczka i Rafał Godek (Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej), Natalia Mysak, Chris Nicola, Marla Raucher Osborn, Jay Osborn (Rohatyn Jewish Heritage), Avihu Ronen, Oleh Rybchynskiy, Piotr Rypson, Andrii Ryshtun i Anna Tychka (Urban Explorers Lviv), Wiesław i Danuta Salamon, Aleksander Schwarz (Fundacja Zapomniane), siostry niepokalanki z Jarosławia: Anastazja, Xawera i Bernadetta, Karol Skarżyński, Dymitr Solomko i Magdalena Olak, Mykhailo Sokhatskyi, Remigiusz Sosnowski i Witold Wrzosiński (Fundacja Dokumentacji Cmentarzy Żydowskich), Magdalena Sugalska, Przemysław Szpilman, Wojciech Tabaszewski, Janet Tobias.

Szczecin

The Rozen Family Foundation

GERDA HENKEL STIFTUNG

austriackie forum kultury ^{www}

Pracownia Konserwacji Zabytków
Piotr Pelc

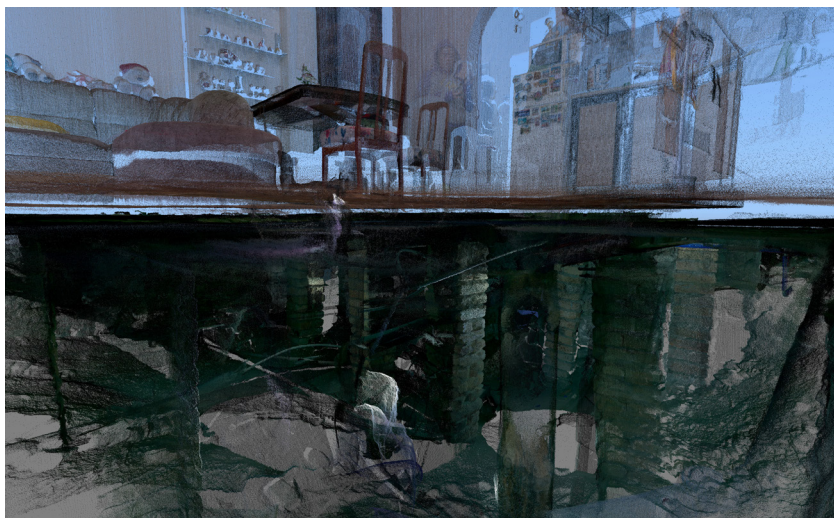

WILLIAM K. BOWES, JR.
FOUNDATION

ZDJĘCIA DLA PRASY

1. Zachowane wejście do kryjówki w domu prywatnym w Żółtkwi, Ukraina, fot. Natalia Romik

2. Skan 3D kryjówki w domu prywatnym w Żółtkwi, Ukraina, Przemysław Kluźniak (ArchiTube)

3. Kryjówka w kwaterze 41, cmentarz żydowski przy ul. Okopowej, Warszawa, fot. Natalia Romik

4. Odpoczynek podczas badań w jaskini Ożerna, Ukraina, fot. Natalia Romik

5. Natalia Romik
fot. Jacek Kotodziejcki

TRAFOSTACJA SZTUKI W SZCZECINIE

TRAFOSTACJA Sztuki w Szczecinie to otwarte w 2013 roku centrum sztuki współczesnej zlokalizowane w Szczecinie – stolicy polsko-niemieckiego regionu pogranicznego Pomorza.

TRAFOSTACJA to wielofunkcyjna platforma spotkań artystów z publicznością, pokazująca narzędzie sztuki w jej różnych kontekstach i transdyscyplinarnych związkach. Tutaj dzieła wizualne wchodzi w relacje z literaturą, muzyką czy teatrem oraz naukami społecznymi i nowymi technologiami.

TRAFOSTACJA pełni rolę „tłumacza” popularyzującego, lokującego sztukę w niezwykle dziś złożonym obszarze kulturowym, społeczno-politycznym, ekonomicznym czy egzystencjalnym.

TRAFOSTACJA to post-instytucja, nieograniczona sztywnymi regułami wobec szybkich zmian świata i sztuki.

TRAFOSTACJA to poligon historii sztuki, miejsce eksperymentu i pokazywania procesu artystycznego, produkcji i testowania wiedzy.

Program TRAFOSTACJI to wystawy, programy badawcze i rezydencyjne, wydawnictwa, spotkania, koncerty, wykłady. Jego nieodłącznym elementem jest stały program edukacyjny skierowany do różnych grup wiekowych, wprowadzający w zagadnienia sztuki współczesnej.

ADRES:

TRAFOSTACJA SZTUKI W SZCZECINIE
ul. Świętego Ducha 4
70-205 Szczecin

T: +48 91 400 00 49

E: mail@trafo.art

FB: [facebook.com/trafo.art](https://www.facebook.com/trafo.art)

IG: @trafostacja

GODZINY OTWARCIA:

wtorek – czwartek i niedziela

11:00 – 19:00

piątek – sobota

11:00 – 21:00

KONTAKT DLA PRASY:

Anna Konopka

T: 885 065 008

E: anna.konopka@trafo.art

Sztuka testuje / przesuwa granice przyjęte przez społeczeństwo.

Sztuka to samouczące się narzędzie, elastyczne – oportunistycznie dopasowujące się do szybkich zmian dzisiejszego świata. Sztuka jako eksperymentalna droga poznania, intensywna forma życia, jawi się jako oferta tam, gdzie inne dziedziny boją się ryzyka eksperymentu, gdzie ogranicza je racjonalność, służąca w prostej linii np. gospodarczemu neoliberalizmowi.

Instytucje sztuki, artyści, kuratorzy, cały system art-worldu wydaje się być silnym narzędziem komunikacji i perswazji. A jednak członkowie tego systemu nie wykorzystują owego potężnego mechanizmu, który posiadają lub wykorzystują go zawsze tak samo – do skutecznego przekonywania, że jedynym prawomocnym dla sztuki modelem pytań są zagadki nierozstrzygalne, a jedynym modelem odpowiedzi – paradoks. Aparat sztuki mógłby być, na wzór dyskursów akademickich, mocnym kanałem oddziaływania, pełnoprawnym uczestnikiem i współtwórcą debaty o kształcie rzeczywistości i sposobach przeżywania świata.

Odważmy się więc używać nieprawomocnego języka sztuki. Jeżeli myślimy o sztuce poważnie powinniśmy przyjąć wiedzę, którą produkuje i wprowadzać ją w nasze życie.

Stanisław Ruksza

Dyrektor TRAFOSTACJI Sztuki w Szczecinie

TRAFOSTACJA Sztuki w Szczecinie
jest samorządową instytucją kultury,
której organizatorem jest Gmina Miasto Szczecin.

TRAFOSTACJA SZTUKI W SZCZECINIE

TRAFOSTACJA SZTUKI W SZCZECINIE

WWW.TRAFO.ART